

नामांक

Roll No.

--	--	--	--	--	--	--

Question Booklet No.

--

No. of Questions – 20

VU-49-Nyay Darshnam

No. of Printed Pages – 7

वरिष्ठ उपाध्याय परीक्षा, 2026

VARISHTHA UPADHYAYA EXAMINATION, 2026

न्याय दर्शनम्

समय : 3 घण्टे 15 मिनट

पूर्णांक : 80

परीक्षार्थिभ्यः सामान्यनिर्देशाः

- 1) परीक्षार्थिभिः सर्वप्रथमं स्वप्रश्नपत्रोपरि नामाङ्काः अनिवार्यतः लेख्यः ।
- 2) सर्वे प्रश्नाः अनिवार्याः ।
- 3) सर्वेषां प्रश्नानामुत्तराण्युत्तरपुस्तिकायामेव लेखनीयानि ।
- 4) एकस्य प्रश्नस्य सर्वे भागाः एकत्र एव लेखनीयाः ।
- 5) सर्वे प्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेन उत्तरणीयाः ।

VU-49-Nyay Darshnam

[Turn Over]

खण्ड: - 'अ'

1. बहुविकल्पात्मक प्रश्नाः ।

[18×1=18]

- i) न्यायसूत्रकारः कः ? [1]
अ) पतञ्जलिः ब) जैमिनिः
स) गौतमः द) कणादः
- ii) तर्कभाषायाः रचयिता कोऽस्ति ? [1]
अ) अक्षपादः ब) वात्स्यायनः
स) वाचस्पतिः द) केशवमिश्रः
- iii) नित्यसम्बन्धः कः ? [1]
अ) समवायः ब) समवेतसमवायः
स) संयुक्तसमवेतसमवायः द) असमवायः
- iv) करणस्य किं लक्षणम् ? [1]
अ) प्रागभावप्रतियोगि ब) असाधारणं कारणम्
स) असाधारण धर्मः द) निष्प्रकारकं ज्ञानम्
- v) प्रत्यक्षज्ञानस्य करणं किम् ? [1]
अ) प्रत्यक्षम् ब) अनुमानम्
स) उपमानम् द) शब्दः
- vi) अनुमानं कतिविधम् ? [1]
अ) त्रिविधम् ब) चतुर्विधम्
स) द्विविधम् द) पञ्चविधम्
- vii) सव्यभिचारस्य कति भेदाः ? [1]
अ) त्रयः ब) चत्वारः
स) पञ्च द) षट्

- viii) आप्तस्य किं लक्षणम् ? [1]
अ) यथार्थवक्ता ब) शब्दमात्रवक्ता
स) भागवतप्रवक्ता द) प्रखरोवक्ता
- ix) कति भेदाः सन्ति यथार्थानुभवस्य ? [1]
अ) त्रयः ब) चत्वारः
स) पञ्च द) षट्
- x) श्रोत्रेण शब्दसाक्षात्कारे कः सन्निकर्षः ? [1]
अ) संयोगः ब) संयुक्तसमवायः
स) समवेतसमवायः द) समवायः
- xi) अधोलिखितेषु सप्त पदार्थेषु परिगणितः नास्ति [1]
अ) द्रव्यम् ब) गुणः
स) सामान्यम् द) पृथ्वी
- xii) कर्माणि कति सन्ति ? [1]
अ) पञ्च ब) त्रीणि
स) नव द) सप्त
- xiii) मंगलं कतिविधं भवति ? [1]
अ) एकविधम् ब) त्रिविधम्
स) द्विविधम् द) चतुर्विधम्
- xiv) अभावः कतिविधः ? [1]
अ) द्विविधः ब) षड्विधः
स) अष्टविधः द) चतुर्विधः

xv) पार्थिवो विषयः कः ? [1]

अ) मृत्पाषाणादि

ब) गन्धः

स) रसः

द) कोऽपि नास्ति

xvi) प्राणवायुः कुत्र तिष्ठति ? [1]

अ) वायुलोके

ब) अस्माकं सर्वशरीरे

स) पृथिव्याम्

द) नेत्रयोः

xvii) सप्रकारकं ज्ञानं किम् ? [1]

अ) सविकल्पकम्

ब) यथार्थः

स) विपर्ययः

द) स्मृतिः

xviii) उपमानप्रमाणं किम् ? [1]

अ) इन्द्रियम्

ब) व्याप्तिज्ञानम्

स) सादृश्यज्ञानम्

द) शक्तिज्ञानम्

2. रिक्तस्थानानि पूरयत । [6×1=6]

i) _____ लक्षणमुपपद्यते न वेति विचारः परीक्षा । [1]

ii) ज्ञातविषयं _____ स्मृतिः । [1]

iii) व्याप्तिबलेनार्थगमकं _____ । [1]

iv) संयोगश्च _____ परत्वं चाऽपरत्वकम् । [1]

v) एवं त्रैविध्यमापन्नः _____ इष्यते । [1]

vi) जन्यानां जनकः _____ जगतामाश्रयो मतः । [1]

3. अतिलघूत्तरात्मक प्रश्नाः ।

[12×1=12]

- i) चतुःप्रमाणवादी कः ? [1]
- ii) धूमादिज्ञानं कस्य प्रमाणस्योदाहरणम् ? [1]
- iii) प्राचीनन्यायदर्शने कति पदार्थाः प्रतिपादिताः ? [1]
- iv) अनुमितिकरणं किम् ? [1]
- v) जलीयो विषयः कः ? [1]
- vi) कालः कतिविधः ? [1]
- vii) वायुरूपं शरीरं कुत्रास्ति ? [1]
- viii) समवायः कतिविधः ? [1]
- ix) गन्धः कतिविधः ? [1]
- x) सामान्यस्य पर्यायः किमस्ति ? [1]
- xi) आत्मा कतिविधः ? [1]
- xii) कारणं कतिविधम् ? [1]

खण्डः – 'ब'

लघूत्तरात्मक प्रश्नाः ।

[10×2=20]

- 4. चत्वारि प्रमाणानि कानि ? [2]
- 5. करणस्य किं लक्षणम् ? [2]
- 6. “व्याप्तिः” इत्यस्य लक्षणं किम् ? [2]
- 7. न्यायदर्शनानुसारं पञ्चावयवाः के ? [2]

8. पक्षस्य किं लक्षणम् ? [2]
9. निमित्तकारणस्य किमुदाहरणम् ? [2]
10. प्रमाणस्य किं लक्षणम् ? [2]
11. आकाशस्य किं लक्षणम् ? [2]
12. किं नाम वैधर्म्यम् ? [2]
13. आत्मनः किं लक्षणम् ? [2]

खण्डः – 'स'

दीर्घोत्तरात्मक प्रश्नाः ।

[4×3=12]

14. उपमानप्रमाणस्य किं स्वरूपम् ? सविस्तरं विवेचयत । [3]

अथवा

शब्दप्रमाणस्य स्वरूपं विवेचयत ।

15. प्रामाण्यवादस्य न्यायाभितमं किं स्वरूपम् ? स्पष्टयत । [3]

अथवा

परतः प्रामाण्यस्य स्वरूपं निरूपयत ।

16. प्रमाणस्य स्वरूपं व्याख्यायत । [3]

अथवा

तर्कभाषानुसारेण न्यायदर्शनस्य प्रमुख पदार्थानां विवेचनं कुरुत ।

17. कस्यचिदेकस्य स्वरूपं विवेचनीयम् । [3]

अ) अर्थापत्तिः

ब) अभावः ।

खण्ड: - 'द'

निबन्धात्मक प्रश्नाः ।

[3×4=12]

18. किं नामान्यथासिद्धम् ? लक्षणोदाहरणनिर्देशपूर्वकं विशदीक्रियताम् ।

[4]

अथवा

कारणस्य किं लक्षणम् ? सविस्तरं विवेचयत ।

19. षड्विधसन्निकर्षम् उदाहरणप्रदर्शनपूर्वकं निरूपयत ।

[4]

अथवा

अलौकिकसन्निकर्षः कतिविधः ? सोदाहरणं विवेचयत ।

20. किं नाम निर्विकल्पकं ज्ञानम् ? इति सविस्तरं विविच्यताम् ।

[4]

अथवा

क्षित्यादिद्रव्याणां परस्परसाधर्म्य-वैधर्म्ये निरूप्यताम् ।

DO NOT WRITE ANYTHING HERE